

A Ko ha Kelesi ma'ae kakai 'o 'Isileli (Sosiua 2:1, 22-24):

❖ **Faingamālie hono ua.**

- Ihe fekau atu e Mosese ae kau asiasi ke sivi a Kenani, nae fakafisi ae kakai ke hu ki ai. Hili ha ta'u 'e fāngofulu mei ai, na'e fekau'i atu ha kau 'asi'asi fo'ou, 'o kehe 'a e olá:
- (1) 'Oku fekau'i atu 'a e kau 'asi'asi: Fakahaha'i (12 kau 'asi'asi) / Fakapulipuli (2 kau 'asi'asi)
- (2) Ngaue 'a e kau 'asi'asi: 'aho 'e 40 'o e sivi / 'aho 'e 3 'i he fufuu'i
- (3) Ko e lipooti 'a e kau 'asi'asi: 'Oku nau fakalotosi'i 'a e kakai / 'Oku nau fakalotolahi'i 'a Siosiu .
- Neongo na'e tōnōnou lahi 'a e to'utangata fo'ou 'i he fehāngahāngai mo e 'ahi'ahi 'a Pelami, ka na'e 'oange 'e he 'Otua kiate kinautolu ha faingamalie hono ua (Nom. 25:1-3, 31:16; Sios. 2:1).
- Koe taimi ni na'e 'ikai ha ngaahi fu'u kalepi, 'ikai ha ngaahi fua 'oe fonua. Ko e talanoa pe 'o e tui ('a Lehapi), 'a ia na'a ne fakalotolahi'i 'a 'Isileli ke nau ma'u 'a e Fonua 'o e Tala'ofa.

B Kelesi mo Lehapi (Siosiu 2:2-21):

❖ **Ko e tui 'o ha tenga'i mūsita.**

- Ko e hā na'e makatu'unga ai 'a e tui 'a Lēhapí (Sios. 2:9-11)? Fakatokanga'i 'oku lea 'a Lēhapi ki he ngaahi me'a na'e hoko 'a ia na'e 'ilo'i 'e he tokotaha kotoa pē, hangē ko e kolosi 'i he Tahi Kulokulá. Ka lolotonga 'a e manavahē 'a e ni'ihi ki he 'Otua 'o e kau Hepelū, na'a ne fili ke hūfanga ki hono lalo kapakau (Sios. 2:12-13).
- Kapau na'á ne tui ki he 'Otuá, ko e hā na'á ne ngāue'aki ai ha loi ke tokoni'i 'aki 'a e kau asiasí? Na'e 'ikai ke fakahu'unga 'e he'ene tui fo'ou ha 'ilo kakato ki he finangalo 'o e 'Otuá. Na'á ne ngāue 'i he lelei taha te ne lavá ke tokoni'i 'a e kau asiasí pea fakahaofi 'ene mo'u'i mo hono fāmilí. 'E hoko mai 'amui ange 'a e 'iló.
- 'Oku fakaongoongolelei'i ia 'e he Tohi Tapú 'i he fili na'á ne faí; koe'uhi ko 'ene mahino'i 'a e founa ngāue 'a e 'Otuá; pea mo e founa na'á ne poupou'i ai 'ene ngaahi leá 'aki ha ngaahi ngāue pau (Sēmisi 2:25).
- Ko Lehapi ko e fakatātā ia 'o e me'a na'e mei hoko ki ha taha pē 'o Selikō na'á ne tukulolo ki he 'Otuá.

❖ **Na'e a'u atu 'a e fuakavá kia Lēhapi..**

- Na'e 'ikai lava ke fakakikihi'i 'a e fakakaukau 'a Lēhapí: Kuó u ngāue anga-'ofa [hesed] 'o fakahaofi koe; ko eni ke ke fai angalelei 'o fakahaofi au mo hoku kāinga (Sios. 2:12-13).
- Neongo na'e 'ikai te ne 'ilo ki ai, ka na'e kole 'e Lehapi kia 'Isileli ke nau fai kiate ia 'o hange ko e ngaue 'a e 'Otua tonu ki 'Isileli, 'a ia ko e anga'ofa [hesed] (Teutalonmi 7:12).
- Na'e kole 'e he kau asiasi kia Lehapi ke ne fakahoko 'a e ngaahi tu'unga tatau na'a nau fakahoko ke nau hao ai mei he mate 'i 'Isipite. 'I he founa ko ení, na'e fakakau ai ia 'i he fuakava 'a e 'Otuá mo 'Isilelí.

(1) 'Isileli 'i he Pāsova:

(a) Na'e pau ke nau pani 'a hono 'ulu'i 'aá 'aki 'a e toto ('Eki. 12:7)

(e) Kapau na'a nau mavahe mei 'api, na'a nau mate ('Eki. 12:13)

(2) Lēhapi 'i Selikō;

(a) Na'e pau ke ne 'ai ha afo kulokula ki hono matapā sio'atá (Sios. 2:18)

(e) Kapau na'á ne mavahe mei he falé, na'á ne mate (Sios. 2:19)

C Kelesi ma'á e kau Kipioné (Sosiua 9):

❖ **Ko e kau 'amipasitoa kākā.**

- Na'e loi fakafokifā 'a Lēhapi ke fakatau'atāina'i 'a e kau asiasí. Kae kehe, na'e loi 'osi fakakaukau'i pē 'a e kau Kipioné, 'o fakataumu'a ke kākā'i, 'o ngāue'aki 'a e kākāá (vakai, Sēnesi 3:1).
- Ko hono olá, na'e ma'u ai 'e Lēhapi 'a e tangata'ifonua 'Isileli kakato, ka na'e kei hoko pē 'a e kau Kipioné ko e kau sevāniti 'a 'Isileli 'o ta'engata.
- 'I he tafa'aki 'e taha, na'e tō 'a e kau taki 'o 'Isileli 'i he 'ikai ke nau fehu'i ki he 'Otua (Sios. 9:14).

❖ **Ko e tāpuaki mo e mala'ia.**

- Ko hono fakahaofi 'o e kau Kipione na'e 'uhinga ia ki he talangata'a ki ha fekau fakahangatonu mei he 'Otua (Teu. 7:1-2). Ko e me'a tatau pe, ko hono maumau'i 'o ha fuakava na'e fai kiate kinautolu na'e lau ia ko ha angahala (Sosiua 9:19; Saame 15:4b). Na'e fakalelei'i fefe 'a e palopalema ko 'eni?
- Na'e fakahaofi 'enau mo'ui, ka na'e tuku kinautolu 'i he malumalu 'o ha nofo popula 'i he kotoa 'o 'enau mo'ui (Sosiua 9:20-23). Na'a nau hoko ko ha kau tamaio'eiki 'i ha ngaahi to'u tangata, 'o nofo vaofi mo e kakai 'a e 'Otua (Nehemaia 7:6, 25).
- Tānaki atu ki ai, ko e ngāue ko e kau fetuku vaí mo e kau ta papa ki he temipale 'o e 'Otuá na'á ne tauhi kinautolu ke nau fehokotaki ma'u pē mo e 'Otuá. Tu'unga 'i He'ene 'alo'ofa, na'e hoko 'a e me'a na'e kamata ko ha fakamala'ia ko ha tāpuaki.